

Ikääntyneiden kokemukset toimintakyvystään ja palveluiden saamisesta ennen vanhuspalvelulakia

Ydinviestit

- Suuret vaikeudet arkitoimista suoriutumisessa ovat iäkkäillä naisilla lähes kaksi kertaa niin yleisiä kuin miehillä.
- Toimintakyvyn ongelmat ovat yleisimpiä matalasti koulutetuilla
- Terveyskeskuslääkärin palveluita tarvinneista 63 vuotta täyttäneistä joka neljäs (kaikkiaan noin 216 000 henkilöä) kokee saamansa palvelut riittämättömiksi
- Kotihoidon palveluita tarvinneista 75 vuotta täyttäneistä joka neljäs kokee saaneensa riittämättömästi palveluja

Kirjoittajat:

Jukka Murto

tutkija, THL

Oona Pentala

tutkimusassistentti, THL

Maijaliisa Junnila

yksiköpäällikkö, THL

Risto Kaikkonen,

kehittämispäällikkö, THL

Päivikki Koponen

tutkimuspäällikkö, THL

Timo Koskela

erikoissuunnittelija, THL

Seppo Koskinen

tutkimusprofessori, THL

Minna-Liisa Luoma

neuvotteleva virkamies, STM

Päivi Sainio

kehittämispäällikkö, THL

Vanhuspalvelulaki eli Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja sosiaali- ja terveystalvveluista astui voimaan 1.7.2013. Sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) arvioi lain vaikutuksia ikääntyneen väestön koettuun toimintakykyyn, hyvinvointiin ja palvelutarpeeseen. Arviointihankkeesta laajemmin verkkosivulla: www.thl.fi/vanhuspalvelulainseuranta.

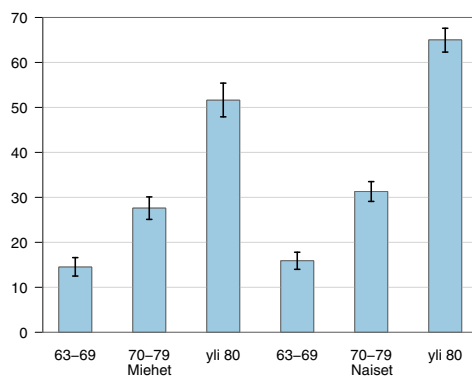
lökkään väestön kokemuksia monipuolisesti kuvaavia tietoja kootaan sekä ennen lain voimaantuloa että sen jälkeen. Tiedot saadaan THL:n Alueellisesta terveys- ja hyvinvointitutkimuksesta (ATH, www.thl.fi/ath). Tässä tiivistelmässä kuvataan ikääntyneen väestön tilannetta koko maassa muutaman seurantaosoitimen osalta ennen lain voimaantuloa. Tiedot perustuvat 63 vuotta täyttäneitä suomalaisia edustavaan otokseen (13 280 henkilöä). Heistä 64 % vastasi kyselyyn keväällä 2013.

Valitut seurantaosoitimet löytyvät arviointihankkeen tulospalvelusta, jossa niitä voi tarkastella iän, sukupuolen ja koulutuksen mukaan. Alueittaisia (mm. AVI-alueet) tuloksia julkaistaan alkuvuodesta 2014. ATH:n tiedonkeruun jatkessa saadaan seurantatietoa ikääntyneen väestön toimintakyvyn, hyvinvoinnin ja palvelujen saannin muutoksista. Tämä seurantajärjestelmä täydentää palvelujärjestelmässä kunta- ja aluetasolla kerättäviä suorite- ym. tietoja tuomalla esiin iäkkäiden omat kokemukset toimintakyvystään ja palveluistaan. Alueellisille päätöksentekijöille seurantajärjestelmä on hyödyllinen työkalu iäkkään väestön tilanteen seurantaan sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävien toimenpiteiden suunnitteluun ja vaikutusten arviointiin.

Toimintakykyongelmia eniten iäkkäillä naisilla ja vähän koulua käyneillä

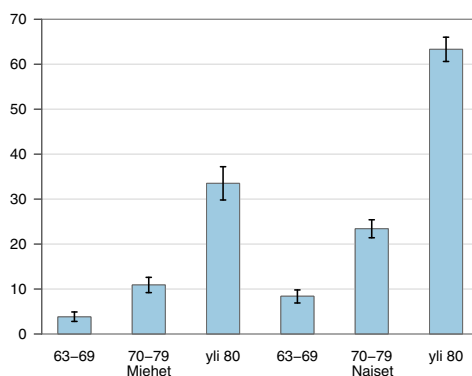
Vaikeuksia puolen kilometrin kävelyssä kokee lähes kolmannes 63 vuotta täyttäneistä suomalaisista. Liikkumisvaikeudet yleistyvät nopeasti iän mukana. Naisten ja miesten väliset erot liikkumiskyvyn ongelmissa ovat alle 80-vuotiailla verrattain pieniä, mutta vanhimmassa ikäryhmässä ero on huomattava: vaikeuksia kokee noin joka toinen 80 vuotta täyttänyt mies, naisista peräti 65 prosenttia. Toisin sanoen 80 vuotta täyttäneistä suomalaisista noin 45 000 miehellä ja noin 118 000 naisella on kävelyvaikeuksia.

Liikkumiskyvyn ongelmat ovat yleisempiä vähän koulua käyneillä kuin korkeammin koulutetuilla. Kun väestö jaetaan kussakin ikäryhmässä koulunkäyntivuosi- lukumäärän perusteella kolmeen yhtä suureen ryhmään, alimpaan koulutusryhmään kuuluvista 63 vuotta täyttäneistä miehistä 31 % ja naisista 36 % kokee vaikeuksia puolen kilometrin kävelyssä, mutta ylimpään koulutusryhmään kuuluvista miehistä vaikeuksia kokee vain 18 % ja naisista 25 %.

Kuvio 1. Puolen kilometrin kävelyssä vaikeuksia kokeneiden osuus (%).

Suuria vaikeuksia arkitoimista suoriutumisessa kokee viidennes 63 vuotta täyttäneistä. Arkitoimista suoriutumisen vaikeuksia selvitettiin pyytämällä ikääntyneitä määrittelemään, kuinka he selviytyvät kevyistä kotitöistä ja kodin korjauksista, päivittäisistä raha-asioista huolehtimisesta ja kaupassa käynnistä. Tulokset esitetään niiden vastanneiden osuuksina, jotka ilmoittivat vähintään yhden askareen suorittamisen olevan heille erittäin vaikeaa tai etteivät he pysty siihen lainkaan. Vaikeudet lisääntyvät ikääntymisen myötä. Naisilla vaikeudet ovat kaikissa tarkasteltavissa ikäryhmissä selvästi yleisempiä kuin miehillä. Vaikeuksia arkitoiminnoista suoriutumisessa kokee noin joka kymmenes 70–79-vuotiaista miehistä, kun saman ikäryhmän naisista näin kokee noin joka neljäs. Suuret vaikeudet ovat 80 vuotta täyttäneessä väestössä jo huomattavasti yleisempiä: tämänikäisistä miehistä 34 % (noin 30 000 henkilöä) ja naisista 63 % (noin 115 000 henkilöä) kokee arkitoimissa suuria vaikeuksia tai ei suoriudu niistä lainkaan.

Kuvio 2. Arkitoimista suoriutumisessa vähintään suuria vaikeuksia kokevien osuus (%).

Arkitoimista suoriutumisen ongelmat ovat yleisimpiä vähiten koulua käyneillä. Suuria vaikeuksia arkitoiminnoista suoriutumisessa kokee 63 vuotta täyttäneistä suomalaisista ylimmän koulutusryhmän miehistä 8 % ja naisista 18 %. Alimmassa koulutusryhmässä vastaavat osuudet ovat miehillä 14 % ja naisilla 30 %.

Alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus (ATH):

Tutkimuksen kohderyhmä on suomalainen aikuisväestö 20 ikävuodesta ylöspäin. 75 vuotta täyttäneitä poimitaan otokseen kaksinkertainen osuus, jotta iäkkäistäkin saadaan luotettavat tiedot.

Vuosina 2013–2014 tutkittava 150 000 suomalaisen otos muodostuu kahdeksasta noin kolmen kuukauden välein poimittavasta kansallisesti edustavasta osasta, joista kukin koostuu noin 19 000 tutkittavasta. Tämä jatkuva tiedonkeruu mahdollistaa päätösten vaikuttavuuden seurannan ja arvioinnin kansallisella ja alueella. Alueilla on mahdollisuus täydentää omia otoksiaan tarpeidensa mukaan.

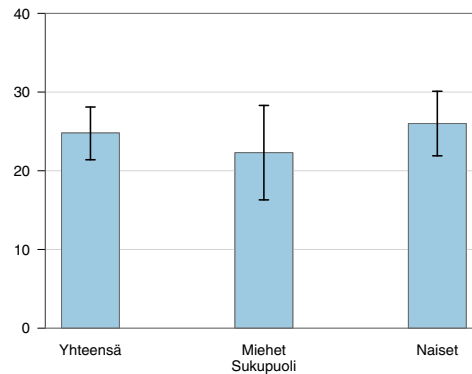
Tämän julkaisun tulokset perustuvat keväällä 2013 kerätyn ATH-aineiston 63 vuotta täyttäneitä suomalaisia edustavaan otokseen (13 820 henkilöä).

Lisää tuloksia: www.terveytemme.fi/ath/vanhuspalvelulaki

Saavatko iäkkäät tarpeisiinsa nähden riittävästi palveluja?

Kaikista 63 vuotta täyttäneistä suurin osa (75 %) on tai olisi tarvinnut terveyskeskuslääkärin palveluita viimeksi kuluneen vuoden aikana. Heistä lähes neljännes (yhteensä noin 300 000 henkilöä) kokee saaneensa palveluja riittämättömästi.

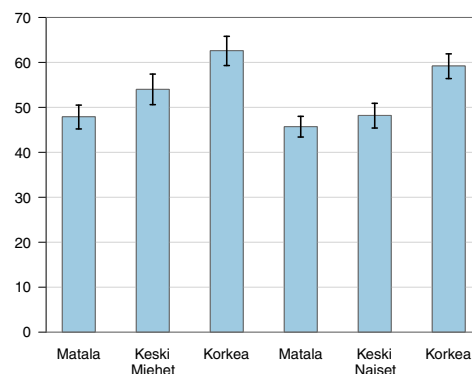
Kotihoidon (kotipalvelu ja/tai kotisairaanhoido) palveluita ilmoittaa tarvitsevansa joka neljäs kaikista 75 vuotta täyttäneistä suomalaisista (noin 110 000 henkilöä). Heistä noin neljäsosa (lähes 30 000 henkilöä) kokee saaneensa palveluja riittämättömästi.

Kuvio 3. Kotihoidon palveluita riittämättömästi saaneiden osuus niistä 75 vuotta täyttäneistä, jotka ovat tarvinneet kotihoidon palveluja (%).

Pitkää ikää ja elämänlaatua?

Ikääntyessä elämänlaatu näyttää heikkenevän. Laajassa kansainvälisessä käytössä olevan EuroHIS-8-mittarin mukaan lähes 60 % suomalaisista 63–69-vuotiaista kokee elämänlaatunsa hyväksi, mutta 80 vuotta täyttäneistä enää alle 40 %. Korkea koulutus on yhteydessä hyvään elämänlaatuun: ylimpään koulutusryhmään kuuluvista ikääntyneistä 61 % kokee elämänlaatunsa hyväksi, kun alimmassa koulutusryhmässä vastaava osuus on 47 %. Sen sijaan naisten ja miesten välillä ei ole merkittävää eroa elämänlaadussa.

Kuvio 4. Elämänlaatunsa hyväksi kokevien osuus (%) koulutusryhmittäin.

Johtopäätöksiä

Terveyspolitiikan keskeisenä tavoitteena on ylläpitää väestön terveyttä, toimintakykyä ja elämänlaatua siten, että itsenäinen ja hyvä elämä voi jatkua mahdollisimman pitkään.

Eliniän pidentymisen myötä ikääntyneen väestön määrä kasvaa nopeasti. Vuoden 2012 lopussa 63 vuotta täyttäneitä suomalaisia oli vajaat 1,2 miljoonaa eli alle 22 prosenttia koko väestöstä. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan ikääntyneiden määrä ylittää 1,6 miljoonaa ja väestöosuus kasvaa noin 28 prosenttiin ennen vuotta 2030. Samaan aikaan 80 vuotta täyttäneiden määrä ja väestöosuus lähes kaksinkertaistuvat.

Keskeistä sekä yksilöiden että yhteiskunnan kannalta on, millaisia ikääntyneen väestön lisääntyneet elinvuodet tulevat olemaan terveyden ja toimintakyvyn kannalta. Tällä on merkitystä paitsi iäkkään ihmisen elämänlaatuun, myös merkittävä vaikutus monien palveluiden tarpeeseen sekä laajemmin kansanterveyteen ja kansantalouteen.

2000-luvulla iäkkään väestön toimintakyky on parantunut 90. ikävuoteen saakka (Sainio ym. 2012, Jylhä ym. 2009). Toimintakykyä heikentävät sairaudet ovat vähentyneet ja sairauksien hoito ja kuntoutus ovat tehostuneet. Lisäksi elintapojen muutos terveellisempään suuntaan ja työolosuhteissa tapahtuneet muutokset näkyvät väestön parempana terveytenä ja toimintakykenä. Palvelujen tarpeen kasvun hillitsemiseksi on välttämätöntä edelleen tukea ja ylläpitää ikääntyneen väestön toimintakykyä ja aktiivista itsenäistä elämää.

Terveyspalvelut ja kuntoutus tulee kohdentaa tarpeen mukaan, niitä eniten tarvitseville. Tähän tarvitaan väestöryhmittäistä ja kuntakohtaista tietoa asukkaiden terveydestä, toimintakyvystä, hyvinvoinnista ja palvelujen käytöstä. Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että Suomessa sosioekonomisten ryhmien väliset erot terveydessä, hyvinvoinnissa, toimintakyvyssä, palveluiden käytössä ja kuolleisuudessa ovat suuria. Korkea-asteen koulutuksen suorittaneet, ylemissä toimihenkilöammateissa toimivat ja suurituloiset ovat terveempiä ja toimintakykyisempiä ja elävät pidempään kuin vähän koulutetut, työntekijäammateissa toimivat pienituloiset.

Ikääntyneen väestön terveyttä ja toimintakykyä voidaan parhaiten kohentaa, kun kehitetään toimia, joilla tilanne paranee erityisesti niissä suurissa väestöryhmissä, joihin ongelmat kasautuvat. Samalla voidaan pienentää väestön ikääntymisen myötä kasvavien kustannusten aiheuttamaa julkisen talouden kestävyyspainetta.

Kirjallisuutta

Jylhä M, Vuorisalmi M, Luukkaala T, Sarkeala T & Hervonen A 2009: Elinikä pitenee nopeammin kuin toimintakyky paranee 90-vuotiaiden ja sitä vanhempien toimintakyvyn muutokset vuosina 1996–2007. Suomen Lääkärilehti 2009;25:2285–2290.

Sainio P, Mäkelä M, Koskinen S, Noro A & Aromaa A 2012: Arkitoimista suoriutuminen. Teoksessa Koskinen, S. ym. (2012): Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa 2011. Raportti 68/2012, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-769-1>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
PL 30 (Mannerheimintie 166)
00271 Helsinki
Puhelin: 029 524 6000
ISBN 978-952-302-037-5 (painettu)
ISBN 978-952-302-039-9 (verkko)
ISSN 2323-5179
URN:ISBN:978-952-302-039-9

www.terveytemme.fi/ath/vanhuspalvelulaki

www.thl.fi/ath